

Neki problemi suvremenog radničkog pokreta Italije

Nada S. Jaman

Problematika suvremenog talijanskog radničkog pokreta sa njegovim metodama borbe, njegovim stremljenjima, uspjesima i neuspjesima predstavlja veliko područje za istraživanje. Naročito kada su poslije ekonomskog »buma« talijanske privrede i kasnije nepovoljne ekonomske konjunktore uočene na širokom frontu tendencije skretanja u lijevo kojima je glavni impuls dao radnički pokret.

I

Unutar političkog spektra Italije postoje četiri radničke partije i to: Komunistička partija Italije, Socijalistička partija Italije, Socijal-demokratska partija Italije i Socijalistička partija proleterskog jedinstva Italije.

Pod utjecajem jedne ili više navedenih partija djeluje niz drugih različitih organizacija, posebno sindikata.

Veći dio talijanske radničke klase nalazi se okupljen u tim partijama i organizacijama, dok jedan dio radničke klase čini efektive drugih političkih partija i organizacija. Činjenica da postoje četiri radničke partije koje sve imaju zajedničku klasnu bazu osim Socijal-demokratske partije, i koje uglavnom slično formuliraju svoje ciljeve: spremnost da ostvare napredna stremljenja radničke klase, sama po sebi je veoma interesantna i navodi nas da dublje zađemo u zbivanja talijanskog radničkog pokreta, da ga sagledamo što šire, rasvjetljavajući, koliko je to moguće, neke od važnih faktora koji su naročito u posljednjih nekoliko godina bili povod da se kretanja tog radničkog pokreta s naročitom pažnjom prate u cijelom svijetu. Napori za ostvarivanje preduvjeta talijanskog puta u socijalizam u centru su pažnje i od velikog značaja za cijeli suvremeni međunarodni radnički pokret. Unutar radničkog pokreta Italije postoji objektivno rasuđivanje o snazi talijanskog kapitalizma, odnosno njegovih vanjskih saveznika. Upravo zbog toga moramo se diviti entuzijazmu članova talijanskih radničkih partija, njihovim metodama rada, postavljanju i rješavanju svakodnevnih zadataka i određivanju konačnog cilja — metamorfoze talijanskog kapitalističkog društva u socijalističko. Originalna razrada talijanskog puta u socijalizam predstavlja jedan vid masovne borbe oko pozitivnih ciljeva za promjenu ekonomske strukture i političkog poretka; ona stalno pomiče ravnotežu snaga u korist radničke klase i ističe potrebu formiranja društvenog političkog bloka sposobnog da ostvari u ustavnoj za-

konitosti socijalistički preobražaj Italije. Posljednji administrativni izbori (novembar 1964.) pokazali su da je biračko tijelo talijanske nacije učinilo znatnu devijaciju ulijevo, i to ulijevo od — lijevog centra. To je ujedno dokaz da je favoriziranje pozitivnih elemenata u programu vlade — lijevog centra kao i kritika negativnih elemenata tog programa, od strane talijanskih radničkih partija posebno KPI i PSIUP naišla na razumijevanje većine birača. Daljnju devijaciju ulijevo predstavlja i izbor Saragata, lidera SDPI za talijanskog predsjednika Republike. Premda je na taj način učinjen jedan korak naprijed, postoji još niz teškoća koje sprečavaju usku i što je najvažnije trajnu suradnju svih naprednih snaga zemlje. Između tih teškoća lako je zapaziti neke probleme kao npr: problem koji nastaje uslijed tendencije svake od četiri radničke partije da omasovi svoje redove; zatim problem koji se javlja uslijed nastojanja da se očuva monolitnost i autonomnost sindikata; problem koji je nastajao uslijed različitih stavova i odnosa radničkih partija prema unutarnjoj i vanjskoj politici talijanske vlade, odnosno metoda borbe ili suradnje s tom politikom. Zatim problem ideoloških razmimoilaženja i problem jedinstva političke akcije i slično. U analiziranju ovih problema izgleda, da je problem ideoloških različitosti i uslijed toga razmimoilaženja unutar radničkog pokreta početni, problem iz kojeg rezultiraju gotovo svi ostali problemi završavajući s problemom nejedinstva akcije. Stoga će ova dva problema biti više obrađena u daljnjem slijedu teksta dok ćemo ostale probleme ukratko izložiti odmah ovdje u uvodnom dijelu ovoga rada.

Prirodno je da svaka politička partija nastoji što više omasoviti svoje redove. Međutim, činjenica da se izvjestan dio talijanske radničke klase nalazi pod utjecajem raznih građanskih partija i organizacija, a također da ima i potpuno neopredijeljenih, »nezainteresiranih« za politička grupiranja, predstavlja znatnu poteškoću za radničke partije, pred koje se postavlja zadatak »osvajanja« tih masa i pretvaranje istih u svoje članove. Prilikom izvršavanja tog zadatka dolazi često do agitacije jedne radničke partije protiv druge, što negativno djeluje na cjelokupni radnički pokret pa se jasnije uočava njegova nehomogenost, što, bez sumnje, ide u prilog nedemokratskih snaga u Italiji. Na taj način iskrsava apsurdni problem da je borba za omasovljenje radničkih partija, pozitivno zamišljena, u stvari negativni faktor u cjelokupnom radničkom pokretu Italije. Također, živa agitacija raznih nenaprednih političkih snaga za pridobivanje članova iz redova radničke klase stalno se sudara s agitacijom radničkih partija. Međutim, favorizirane od strane vladajućih elemenata nesocijalističke snage imaju relativno veliki uspjeh ili barem toliko uspjeha, da djeluju razjedinjavajuće u bloku lijevih radničkih snaga.

U pogledu organizacije i rada sindikata, radničke partije nemaju potpuno jedinstven stav. Dok SDPI smatra da sindikalna politika treba da ide na kompromisna rješenja i da kontaktira, zapravo surađuje s vladom, KPI, SPI i PSIUP bore se za potpunu autonomnost sindikata, smatrajući da dobivanje izvjesnih ustupaka od strane vlade i industrijalaca otupljuje klasnu borbu i oduzima sindikatima svaki smisao borbe. Sindikalne centrale koje su pod utjecajem radničkih partija jesu: Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) u kojoj su sindikati KPI, SPI, PSIUP i drugi. te Confederazione Italiana Sindacati Liberi (CISL) i Unione di Lavoro Italiana (UIL) unutar koje je SDPI. Postojanje različitih stavova unutar sindikalnih centrala i između njih ne umanjuje vrijednost zajedničke borbe sindikata koja je usmjeravana u cilju poboljšanja uvjeta života i rada talijanskih radnika, a koja je upravo zbog svojih udruženih akcija od strane više centrala imala pozitivnih rezultata.

Problem koji nastaje uslijed stava radničkih partija prema općoj državnoj politici odnosi se, ne samo na stav radničkih partija prema takvoj politici već i na metode borbe ovih partija u postojećoj situaciji, naime, za rušenje

ili pak za reformu nekih ustaljenih formi eksploatacije i kulturnog konzervativizma. Pitanja koja ulaze u ovaj problem, naročito su važna za cijelu talijansku naciju. To su npr. ekonomsko planiranje privrede i u vezi s tim potpuna ili djelomična (prema stavovima pojedinih radničkih partija) likvidacija monopola i njihove vlasti; nacionalizacija električne energije; demokratsko rasčlanjivanje države kojem je cilj lokalna autonomija; agrarna reforma; reforma školstva i drugo. Neslaganja radničkih partija očita su i po pitanju vanjske državne politike. SDPI je zastupala i zastupa mišljenje da je Italiji potreban oslonac na Zapadu, kako ekonomski tako i vojno-politički. KPI je po tom pitanju mijenjala svoje stavove, dok je u periodu Kominterne i Informbiroa bila orijentirana apsolutno na Istok u posljednjih nekoliko godina ona zauzima uglavnom izvanblokovski stav, pretpostavljajući za svoju vanjsko-političku orijentaciju suradnju sa svim naprednim partijama svijeta. Kritizerski stav SPI često mora da se bori na više frontova, ne nalazeći pravo rješenje ni u jednoj alternativni, ali uglavnom gravitira ka internacionalnoj suradnji. PSIUP se zalaže za apsolutno jedinstvo komunističkog i socijalističkog pokreta, i budućnost Italije vidi u socijalizmu, pa prema tome, jasno je, da ne odobrava prozapadnu vladinu politiku. Na ovo se nadovezuje i niz drugih aktualnih političkih problema, kao pitanje kolonijalizma, pitanje Njemačke, Laosa, Vijetnama, Kube, razoružanja, politike blokova itd po kojima su stavovi radničkih partija manje-više različiti, a katkad i potpuno suprotni. U tretiranju navedenih pa i drugih pitanja, svaka od radničkih partija polazi od svojih ideoloških osnova i u skladu s njima izgrađuje svoje stavove koji zbog toga i poprimaju nejednake oblike. Odnosno raspon različitosti stavova između pojedinih radničkih partija ovisi o rasponu između stepena različitosti njihovih ideoloških stavova; a cjelokupna sinteza tih različitosti stvara kompleksni problem nejedinstva akcije. Kakva se rješenja za talijanski radnički pokret mogu očekivati, ovisi o samim radničkim partijama, naime, o njihovoj spremnosti na eventualni međusobni kompromis, i o njihovoj elastičnosti koja ne bi smjela da zanemari ni jedan progresivni element unutar programa i rada svake od tih partija.

II

Da bismo lakše sagledali uzroke nastanka problema unutar talijanskog radničkog pokreta pokušat ćemo da analiziramo neke elemente pojedinih radničkih partija prvenstveno strukturu članstva, programe i rad ovih partija u posljednjih nekoliko godina. Na temelju strukture članstva nastojat ćemo prikazati mjesto i ulogu radničkih partija u talijanskom društvu. Podaci o broju i socijalnoj strukturi članstva u talijanskim radničkim partijama:

KPI

Socijalna pripadnost	1954 %	1960 %	1962 %
radnici	40,0	38,2	39,5
radničari i bezemljaši	17,8	16,6	12,7
napoličari i koloni	12,2	11,9	10,7
sitni zemljoradnici	3,9	5,4	5,6
zanatlije, sitni trgovci	5,2	5,7	5,2
slob. profesije, intelektualci	0,5	0,6	0,6
službenici i tehničari	2,2	1,8	2,2
studenti	0,3	0,3	0,3
domaćice	13,5	13,3	12,4
ostali	4,4	6,2	10,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Gornji podaci navedeni su samo u postocima jer nam ovdje nije toliko važan broj članova, koliko sam postotak, da lakše uočimo koje su društvene kategorije više zastupane u pojedinoj partiji. Tabela pokazuje minimalno variranje kategorije radnici i to od 0,5 do 1,5%. Kategorija seoskog proletarijata je u opadanju kao i kategorija poluproletarijata, dok je pozicija sitnih seljaka ojačala. Kategorija zanatlija je poslije izvjesnog povećanja u 1960. došla 1962. opet na pozicije iz 1954. godine. Kategorija intelektualaca nešto je ojačana, kategorija studenata uglavnom stagnira, dok su kategorije domaćica i ostalih u porastu. Međutim, ako u poluproleterske mase ubrojimo seoski proletarijat i sve niže slojeve gradskog stanovništva, onda će kategorije proletarijata i poluproletarijata unutar KPI sačinjavati 90% efektivna partije. Opadanje članstva KPI u nekim kategorijama rezultira iz procesa koji se odvijao unutar partije u posljednjih nekoliko godina. Uočavajući ovu situaciju i sve probleme koji su do nje doveli talijanski komunisti prišli su razradi vlastite koncepcije o novom tipu moderne partije, koja će imati bazu u širokim slojevima grada i sela. Togliatti više puta je isticao da KPI ne može izvršiti svoj historijski zadatak, preobražaj talijanskog društva, ako ne okupi oko sebe sve produktivne snage zemlje. Cijela organizaciona politika KPI usmjerena je posljednjih godina na stvaranje »masovne partije koja će znati da riješi sve probleme širokih narodnih masa unutar nacije« (Amendola, *Rinascita*, 4, 1963.)

Da bi postigla što veći prodor među mase KPI je prišla analiziranju svog dosadašnjeg rada i donošenju smjernica da daljnje akcije. Od pitanja, koja su u posljednjih nekoliko godina izazivala posebnu pažnju u redovima talijanskih komunista, bilo je pitanje — određivanja karaktera partije. U materijalima Dokumenti CK KPI za Nacionalnu organizacionu konferenciju, I 1964, KPI je okarakterizirana kao »vladajuća« partija. Talijanski komunisti ne shvaćaju svoj opozicioni položaj kao položaj pasivnog promatrača ili pasivnog kritičara, naprotiv, oni nastoje da se svagdje čuje njihovo mišljenje o pojedinim problemima zemlje i da se koliko je to moguće prihvate njihovi prijedlozi i rješenja. Dakle, iako su izolirani od učesća u vlasti, talijanski komunisti čine aktivnu snagu koja izražava težnje širokih narodnih slojeva u životu svoje zemlje. Značajno je također, da talijanski komunisti nastoje svoju partiju osposobiti da djeluje kao jedna kolektivna cjelina, sposobna da pronalazi, analizira i rješava sve složene probleme suvremenog razvoja talijanskog društva. Ova nastojanja talijanskih komunista možemo usporediti s Gramscijevim učenjem o partiji kakvu je on zamišljao nazivajući je »Partija kolektivnih intelektualaca«; takva bi partija po Gramsciju trebala da bude sposobna da rukovodi svim akcijama radničke klase u trenucima koji su historijski važni za čitavu naciju; takva partija imala bi sposobnost da se suprotstavi lošim navikama, dogmatizmu i mumificiranju nekih pojava kasnog društva. Ona bi imala sposobnost da svojim »kolektivnim umom« pravilno ocijeni moment, ulogu i mjesto općeg društvenog problema, isticanje zahtjeva mase čiji je ona predvodnik, te da tako lakše riješi svoje zadatke do ostvarenja konačnog cilja. Ovdje navodimo ovo Gramscijevo mišljenje jer smatramo da je suvremeno postavljanje u centar zadatka obnove partije veoma blisko ovom stavu. To je jedan vid odbacivanja dogmatskih tendencija unutar KPI, naime, njezino usmjeravanje ka širokoj demokratizaciji, djelovanje partije na liniji kolektivnog donošenja odluka, što ujedno pokazuje zrelost ove partije i njezinu snagu. Ako pogledamo starosnu strukturu KPI primjećujemo »ostarenje partije« naime, stagniranja ili čak opadanje broja omladine. Procenat omladinskih glasova u odnosu na ukupni broj glasova, koji je KPI dobila na izborima 1958, iznosi 15%, a 1963. 9,9%. Od studentskih organizacija, pod utjecajem KPI je organizacija »Unione degliardica italiana« (UGI). Interesantno je primijetiti da je u razdoblju formiranja vlade — lijevi centar — i to prije sklapanja sporazuma partija lijevog centra došlo do spajanja UGI i INTESA; ova po-

sljednja je studentska organizacija katolički orijentirana. Međutim, na liniji frakcijske borbe unutar partija lijevog centra došlo je i ovdje do neslaganja, pa danas postoje dvije struje: lijeva i desna. Prema podacima iz 1961. u KPI ima nešto više od 5.000 članova studenata, što je veoma malo s obzirom na ukupan broj studenata upisanih na talijanskim univerzitetima. U svom referatu na X kongresu KPI Togliatti je naglasio da »treba da bude restaurirana, u namjerama i u stavovima, fizionomija omladinske organizacije kao masovne organizacije, koja traži i uspostavlja radne i borbene kontakte sa svim slojevima omladine i svim omladinskim organizacijama. Briga za omladinu danas se očituje i u sve većem broju sportskih i zabavnih klubova, koji djeluju pod pokroviteljstvom KPI.

Što se tiče teritorijalne raspodijeljenosti članstva KPI, prema podacima iz Rinascite XI, XII 1954, vidi se znatno osciliranje broja upisanih u periodu 1949—1954, tako da je stanje 1954. bilo za pojedine oblasti Italije ovakvo:

Sjeverna Italija	1,174.689	54,8%
Centralna Italija	519.550	24,2%
Južna Italija	451.081	21,0%
Italija	2,145.317	100,0%

Međutim, od 1957. broj članova upisanih u KPI znatno je opao u sve tri zone; uzroci te pojave bili su uglavnom pripisani mađarskim događajima iz 1956. godine. Naročito je značajan tada bio fenomen stalnog jačanja biračkog tijela partije uprkos opadanju broja upisanih. Godine 1962. prema materijalima partije sa X kongresa broj članova se kreće nešto više od 1,700.000 uz povećanje članstva u sjevernim i centralnim oblastima. Podaci za situaciju u 1964. su ohrabljujući jer članstvo stalno raste. U teoretskom organu KPI Rinascite od 11. VII 1964. Bruno Selavo u članku »Zašto KPI ima više upisanih nego 1962. i 1963.« kaže da su novi članovi upisani u KPI tokom 1964. pretežno radnici, omladinci i žene u proizvodnji. Broj novih članova iznosi 183.823, od toga su 139.481 ušli u partiju, a 44.342 su omladinci koji su ušli u omladinske komunističke organizacije. Ovom porastu članstva talijanski komunisti pridaju veliku važnost i tumače ga s gubljenjem povjerenja talijanskih radnika u politiku lijevog centra, a također i novim kursom politike KPI, koja je usmjerena k unutrašnjoj partijskoj demokratizaciji, kompletnoj kadrovskoj i političkoj obnovi. U parlamentu KPI ima od 630 mjesta 166. O obnovi i jačanju KPI Togliatti je istakao u jednom svom govoru 1963: »Obnavljanje i jačanje partije je stalan proces koji zahtijeva angažiranje i inventivan duh. Organizacioni oblici su regulirani dogmama i unaprijed utvrđenim instrukcijama za sva vremena i sve situacije. Kada je potrebno treba znati raskinuti sa šemama i poći novim putevima. To je ono što danas treba da zna, u mnogim slučajevima, naša osnovna organizacija, ako želimo da garantiramo njenu sposobnost za napredovanje i prodiranje među mase u novim uslovima organizacije društvenog života, u modernim radionicama u novim kolosalnim gradskim agregatima, u poljoprivrednim farmama novog tipa, u školama i drugdje.«

Jasno je da o čvrstini stavova i pronalaženju pravilnih oblika akcije njihovim prilagođavanjima u raznim situacijama ovisi u velikoj mjeri ostvarivanje ovih planova i zadataka proširivanja baze na one slojeve talijanskog društva koji žele prosperitet nacije.

Od 1962. možemo pratiti stalno povećavanje efektiva KPI.

Novoupisani:

1962.	1963.	1964. (do IV mj.)
105.000	123.000	140.000

Podaci o broju i socijalnoj strukturi druge po veličini radničke partije u Italiji, Socijalističke partije, nisu davani u javnost od 1954. pa je stoga teško dati stvarnu sliku o ulozi i mjestu ove partije u širokim masama Italije. Pokazatelji, koji dalje slijede, uzeti su iz časopisa »Mondo Operaio«, 9, 1961, ali budući da se tu donose samo podaci za 24 federacije koje ukupno broje 98.924 člana, a cijela SPI ima 102 federacije, može se prikazati samo prosjek socijalne strukture članstva SPI.

SPI	
Socijalna pripadnost	1954 %
radnici	33,5
bezemljaši	14,9
sični posjednici — seljaci	20,9
zanatlije	6,9
činovnici	3,5
slobodne profesije, intelektualci	1,4
studenti	1,2
domaćice	6,4
penzioneri i ostali	12,2
Ukupno	100,0

Prema ovoj tabeli vidi se da 2/3 ukupnog broja članstva sačinjavaju kategorije radnici i seljaci. Kategorija penzioneri ima velik broj starih ljudi, što ukazuje na »starenje partije«, kategorija domaćica i kategorija zanatlija podjednako su zastupljene, dok kategorije studenata i intelektualaca pokazuju najmanju zastupljenost. Starosna struktura SPI pokazuje da je mladim kadrovima dano malo povjerenja, naročito u rukovodećim organima partije. Omladinci birači dali su, međutim, ovoj partiji 1958. 12,2% glasova od ukupnog broja dobivenih glasova, a 1963. 9,3%. Kao član koalicione vlade lijevog centra na izborima 1963, SPI je dobila 12,09% glasova od ukupnog broja omladinskih glasova. Među studentskim organizacijama SPI ima najviše utjecaja na UGI zajedno s KPI. Međutim, kao i u samoj SPI i ovdje dolazi do sukoba mišljenja između pristalica raznih struja. Najčešće studenata što je veoma malo s obzirom na činjenicu da u Italiji ima više od 250.000 studenata omladinaca. Da bi stvorila što širu bazu među mladima SPI je, kao i KPI, pristupila ponovnom aktiviranju omladinskih organizacija. Utjecaj SPI na mase oscilirao je kao i njezin odnos, naime, stav njenih frakcija prema demokršćanima u vladi lijevog centra uopće. Pretpostavlja se da je do rascjepa 1964. SPI imala 400.000 članova, a sada manje od 300.000 članova. Učešće SPI u vladi lijevog centra bez obzira na stavove pojedinih partijskih frakcija više ili manje značajnih za probleme masa, predstavlja veliku opasnost za socijaliste da ne skrenu udesno. Svakodnevno konfrontiranje stavova s mnogo jačim (ukupno uzevši) partnerima u vladi, preveliko je iskušenje za relativno malu grupu, koja nije uvijek na jedinstvenoj liniji, čak ni na nivou CK partije. Ipak, SPI se ne može osporiti priznanje da se zalagala za opće probleme masa, i ne može se tvrditi da ona neće ustajati u tome da i dalje ostane na pozicijama klasne borbe. U referatu na plenumu SPI, januara 1963, Nenni izražava uvjerenje da će narodne mase dati podršku politici socijalista u vladi. Nešto smanjen uspjeh SPI na izborima (novembra 1964.) relativnog je značaja, jer je činjenica da SPI okuplja političke snage na sredini između građanske i marksističke ljevice i kao takva predstavlja faktor bez kojeg bi se u današnjem odnosu snaga u Italiji teško mogla formirati ma kakva vlada lijevo od desnice. Predstavnici ove partije u parlamentu sačinjavali su grupu od 87 poslanika, a sada poslije rascjepa imaju 62 poslanika.

Socijal-demokratska partija Italije je partija s malim efektivama. Njena baza u radničkoj klasi je minimalna, i to među kategorijama poluproletera, radničke aristokracije i omladine. 1958. na izborima dobila je 1,352.029 glasova. Od toga 13,5% bili su glasovi omladine; njeno biračko tijelo od tada stalno raste. Međutim, u pomanjkanju tačnih podataka o broju članova ove partije pretpostavlja se da ona broji nešto više od 100.000 članova, dok u parlamentu ima 33 mjesta. Od studentskih organizacija pod utjecajem SDPI je »Associazione gogliardica italiana« (AGI) koja je nastala otcjepljenjem od UGI-a, kada su 1960. ovoj posljednjoj pristupili studenti komunisti. Na liniji lijevog centra došlo je i unutar same AGI do cijepanja, jer su se socijal-demokrati suglasili s politikom lijevog centra, a liberalno krilo protiv nje. Djelatnost SDPI u političkom životu Italije odvija se na liniji između lijevih i desnih snaga zemlje. Ta partija talijanskom radničkom pokretu daje izvjestan zapadni pečat u skladu s koncepcijama koje Italiju treba da održe u status quo i to u unutrašnjoj i vanjskoj politici. Stoga je uloga SDPI u talijanskom političkom životu, bez obzira na njezinu malu efektivu, veoma značajna.

Socijalistička partija proleterskog jedinstva Italije u početku je formirana isključivo od srednjih i nižih rukovodećih kadrova. U martu 1964. brojila je 131.000 članova, a danas više od 160.000. Međutim, rezultati izbora (novembar 1964) na kojima je ona prvi put istakla svoje kandidate pokazuju da je ova partija dobila mnogo više pristalica. Posebnu pažnju PSIUP poklanja omladini kojoj pridaje veliku ulogu u učvršćivanju ove partije. KPI ocijenila je rascjep u SPI kao činjenicu koja bi mogla negativno utjecati na radnički pokret u cjelini, namećući nove probleme u borbi za jedinstvo radničke klase. Ipak, talijanski komunisti smatraju, ukoliko PSIUP razvija pozitivnu politiku, ona može postići uspjeh. »Sama činjenica da se od SPI koja je u vladi, otcijepila nova partija koja teži radikalnijim rješenjima, predstavlja napredak razvoja demokratskih snaga« (Pintor L. Rinascita, 3/4 1964).

Interesantno je pogledati i usporediti rezultate izbora u posljednjih nekoliko godina pa ćemo vidjeti da je broj glasova danih radničkim partijama od 1960. porastao za više od 1,500.000 glasova, ako ga uzmemo ukupno zbrojeno po godinama. Razlika od 590.824 izgubljena glasa od 1963. na 1964. minimalna je u usporedbi sa stvarnim porastom.

Partije	1960	1963	1964
KPI	7,589.049	8,849.541	8,589.130
PSIUP	—	—	927.853
SPI	4,558.745	4,979.375	3,746.784
SDPI	1,899.525	2,274.040	2,248.360
	14,047.319	16,102.956	15,512.132

Gornja tabela pokazuje nam da je nova radnička partija PSIUP na posljednjim administrativnim izborima dobila gotovo 1,000.000 glasova što je veoma značajno ako se prisjetimo da je ona tada brojila tek deseti mjesec od svog osnivanja i da se nije još bila potpuno organizirala. Svoju agitaciju PSIUP je usmjerila prvenstveno na radničku omladinu i studente, naime, upravo na one snage koje su u ostalim radničkim partijama najslabije zastupljene. Iz svega navedenoga jasno je, ipak, da je KPI politička partija s najvećim efektima, ne samo između radničkih partija, već uopće najveća partija u političkom spektru Italije. (Druga po broju članstva u Italiji je Demokrićanska partija). Broj članova KPI u aprilu 1964. iznosio je 1,725.603, od čega otpada na članove partije 1,583.364, a 142.257 na članove Federacije komunističke omladine Italije. Premda širina baze KPI predstavlja značajan faktor u borbi za »stvarni zaokret u lijevo« u Italiji, uvidjelo se da samo to nije dovoljno. Komunisti su isticali tokom posljednjih godina da će se »zao-

kret« moći izvršiti uz uvjet da se riješe problemi reformi državnih, društvenih i ekonomskih struktura. Danas je, međutim, situacija nešto izmijenjena i to u odnosu demokratskih snaga pred koje se taj zadatak postavlja, ili tačnije na međusobni odnos lijevih demokratskih snaga koje bi trebalo da izvrše potpunu obnovu svih struktura talijanskog društva.

Osim radničkih partija u Italiji djeluje i niz drugih organizacija i pokreta koji svoj program rada orijentiraju također u lijevo, i to u cilju poboljšanja uvjeta rada i života radnih masa. Tako npr. u sindikalnoj centrali Generalnoj konfederaciji rada jednu od najborbenijih snaga čine — zadržni sindikati, — kojih ima i u druge dvije sindikalne centrale. Glavni zadatak ovih sindikata je da pruža udruženi otpor kapitalističkoj eksploataciji, da osiguraju zaposlenje onima koji ga ne mogu dobiti i sl. U jakoj privatno-kapitalističkoj privredi udio zadržne privrede je u kvantitativnom smislu simboličan, ali je njegov značaj ipak velik, u prvom redu zbog toga što npr. u zadržnim tvornicama radnici pored redovne zarade učestvuju i u raspodjeli viškova i trošenju zajedničkih fondova. Osim toga, radnici se ovdje uče upravljanju proizvodnjom i raspodjelom. Treba još spomenuti da se dio »potencijalnih« snaga radničke klase nalazi u velikom broju kršćanskih masa, i da je važan faktor za potpuni zaokret u lijevo upravo pridobivanje tih masa. Stoga novi kurs politike KPI u tom pravcu treba elastičnije sagledati.

Razvoj cjelokupnog talijanskog radničkog pokreta, njegovo prodiranje u mase, njegova progresivna uloga u talijanskom društvu postala je odlučujući faktor za progres talijanske nacije. Dakle, radnički pokret kao cjelina čini onu snagu koja samo kao takva, može postići trajne pozitivne rezultate. Kako smo gore vidjeli radnički pokret ima danas u talijanskom društvu veliki broj sljedbenika i svakim danom postaje sve veća snaga, snaga koju se ne može više zaobići. Međutim, taj isti pokret danas je više nego ikad prije podijeljen. Radnički pokret Italije od svog postanka (80-tih godina XIX stoljeća) do danas nikad nije imao ovako veliki broj članova, i nikad nije dobivao toliki broj glasova na izborima kao danas, ali nikad nije imao ni toliko partija i organizacija. Možda ova činjenica da postoje četiri radničke partije više sindikalnih centara i drugih organizacija ne bi predstavljala veće poteškoće za talijanski radnički pokret, odnosno ne bi taj pokret činila toliko heterogenim, kad bi se našla zajednička forma za način rada bez obzira na razlike koje postoje između pojedinih grupa. Ovdje moramo još spomenuti da zaokret u lijevo koji je današnja stvarnost talijanskog političkog života, nije samo rezultat rada radničkih partija, jer se često događalo da su »mase gurale partije«. Široke mase ne osjećaju toliko razlike koje postoje između pojedinih grupacija, jer se ove razlike više manifestiraju na nivou rukovodećih organa. Zato Amendoline »teze« o jedinstvenoj radničkoj partiji u osnovi su veoma interesantne, ali u krajnjoj liniji i utopijske ako se rješavaju na nivou partijskih rukovodstava; jer kako smo već napomenuli najšire radne mase ne osjećaju razlike koje su nastale u njenim političkim vrhovima, te mase nisu toliko izobražene da shvate ova razmimoilaženja. Upravo taj moment, da mase nisu još potpuno idejno razjedinjene, što im nameću njihove političke grupacije, predstavlja značajan faktor za talijanski radnički pokret, i jedino s tog stanovišta moguće je opravdati Amendoline hipoteze o jedinstvenoj radničkoj partiji.

III

Generalno uzevši, talijanske radničke partije smatraju da uvođenje socijalizma mora biti akcija kojoj je prethodilo svestrano i temeljito proučavanje općih ekonomskih društvenih i političkih prilika u jednoj zemlji, odnosno to bi trebalo da je rezultat ekipnog i požrtvovnog rada svih naprednih snaga jedne zemlje.

Sve radničke partije Italije postavljaju isti cilj svojoj borbi — socijalizam, s iznimkom SDPI koja traži »demokratizaciju društva«, apstrahirajući pojam socijalizam i komunizam. Možemo primijetiti da u borbi za svoje ciljeve talijanski radnički pokret nailazi na mnoge teškoće između kojih se zapažaju dvije jače izražene, a to su: ideološka razmimoilaženja i nejedinstvo akcije. Povezani uzročno-posljedičnom vezom ova dva problema mogla bi se riješiti zajedničkom formulom.

Polazeći od činjenice da idejne razlike između talijanskih radničkih partija i drugih organizacija postoje, pokušat ćemo da pronađemo korijene tog problema.

Matična partija radničkog pokreta u Italiji bila je SPI, iz koje su proizašle ostale tri partije: KPI 1921. god, SDPI 1947. i SPIUP 1964. godine.

Prema svemu što je poznato o ovim cijepanjima može se reći da je SPI u toku svog sedamdesetogodišnjeg postojanja unutar svojih redova odgajala takve političke kadrove koji su u svom idejnom razvoju, u izvjesnom periodu, prevazilazili samo jezgro svoje matice i prerastali u nova politička tijela. Ova odvajanja pojedinih grupa od SPI nisu bila rezultat neslaganja pojedinaca ili lične netrpeljivosti između lidera partije, ona su bila prvenstveno odraz previranja unutar cijele radničke plase, njezinog negdje ranijeg a negdje kasnijeg političkog dozrijevanja, njezinog šireg ili užeg prihvaćanja postavki naučnog socijalizma, njezinog većeg ili manjeg shvaćanja svoje historijske uloge hegemonu u prijelazu iz kapitalizma u socijalizam. Ako pođemo od činjenice da talijanske radničke partije imaju jedno te isto ishodište, možemo pretpostaviti da bi sve one samostalno izvršavajući dio političkog rada prema svojim shvaćanjima i mogućnostima u određenom odlučujućem momentu, mogle lakše prihvatiti jedinstven stav koji će se vjerojatno pokazati (a i pokazao se) kao jedino rješenje, ne toliko potrebno za opstanak samih političkih grupa, koliko za održavanje osnovnih principa i težnje za demokratskim rješenjima koja su sazrela unutar talijanskog društva. Autonomno evoluiranje radničkih partija na sadašnjem stupnju historijskog razvoja talijanskog društva, postavlja i Togliatti u svojem posljednjem radu nazvanom — Promemoria — za »bitan uvjet« od kojeg zavisi daljnji razvoj naprednog radničkog pokreta. Ideološke osnove talijanskih radničkih partija su socijalističke. Međutim, suvremena razmimoilaženja na tom planu proizlaze uglavnom iz netačnih tumačenja marksističke nauke i devijacija koje su tokom više od četiri prošla decenija nastajale, uslijed odgovora koje su ove partije nastojale da daju na krupne probleme strategije i taktike radničkog pokreta. Problem koji proizlazi iz toga, u novonastaloj situaciji kad se na političkoj sceni Italije javlja i četvrta radnička partija, PSIUP, i kad se uviđa da cjepljenje i onako nehomogenog radničkog pokreta ne može koristiti stvari talijanskog proletarijata, te kad se pokušava naći način da se sve napredne radničke snage povežu, lako uočavamo ako nabacimo samo nekoliko aktuelnih stavova radničkih partija: KPI bez obzira na ideološke razlike zastupa tezu o suradnji sa svim radničkim partijama i organizacijama; SPI je za suradnju s KPI ukoliko ista odbaci neke »dogmatske« stavove i prizna politiku lijevog centra; SDPI je za ponovo ujedinjenje sa SPI ako ova na svim poljima rada bojkotira KPI; dok PSIUP tvrdi da ne može biti nikakvog progressa u Italiji dokle god su KPI i široke radne mase isključene iz vlasti. Međutim, interesantno je napomenuti da i unatoč ovakvog stava PSIUP je odbila da se priključi KPI.

KPI, polazeći od marksističkog učenja i razrađujući marksističko-lenjinstičku strategiju i taktiku (posljednjih nekoliko godina) na konkretne prilike u zemlji, trebalo bi da predstavlja snagu najpozvaniju za okupljanje svih demokratskih elemenata na zajedničku liniju posebno u samom radničkom pokretu. Da li će KPI to uspjeti teško je već sada predvidjeti.

Pogledajmo npr. ovaj citat koji je dio odgovora Togliattija na govor delegata SPI Lombardije na X kongresu KPI (1962.); govoreći o proturječnosti koje se očituju u tome što je Lombardi u svom govoru naglasio, da između KPI i SPI u budućnosti ne može biti jedinstva i suradnje, Togliatti dalje kaže ... »Da li mora doći do tog razdvajanja? Ako govorite o ideološkom razdvajanju, onda kad tvrdite da želite raditi države radi preobražaja njenih struktura, a u cilju dolaska masa na vlast, vi ne vjerujete u ono što govorite, jer da vi u to vjerujete, vi biste vjerovali u cilj socijalizma kao i mi. Kad dvije partije zajedno vjeruju u cilj socijalizma u njihovim ideologijama mora postojati duboki afinitet, afinitet koji ne mora i ne treba da ih dovodi na to da rade iste stvari, da daju iste odgovore na sve probleme. Ali, ipak taj afinitet može nestati samo ako jedna od te dvije partije izgubi socijalistički cilj. Ako vi napustite taj cilj — rekao je Togliatti obraćajući se Lombardiju — očigledno je da će ideološko razdvajanje postati dublje. Međutim, ako cilj ostaje pod pretpostavkom da postoji suglasnost o načinu u kretanju radi približavanja tom cilju, proturječna je perspektiva sve dubljeg razdvajanja između naše dvije partije.«

Ideološke koncepcije SPI daju njenoj cjelokupnoj karakteristici specifičan ton. Kao radnička partija, ona je uglavnom dosljedno usvajala marksizam. Oscilacije, koje su se u ovoj partiji javljale u lijevom ili desnom pravcu, nisu uspjele da ometu vjeru u mogućnost nenasilnih metoda borbe i težnju za pronalazanjem posebne talijanske koncepcije prelaska kapitalizma u socijalizam. Razlog što je SPI uspjela do danas očuvati svoj proleterski klasni karakter i što socijal-demokratska ideologija nije mogla da uhvati ovdje dublji korijen jeste u tome, što je u SPI dugo prevladavala marksistička struja i što se zbog zakašnjelog i sporog razvitka kapitalizma u Italiji nije uspio oformiti veći sloj radničke aristokracije kao baze reformizma. Iako nikad nije usvojila neke osnovne postavke komunističkog pokreta za ovu partiju je značajno, da je gotovo uvijek surađivala sa KPI prvenstveno na polju sindikata. Nalazeći se u centru napada s lijeve i desne strane socijalisti daju odgovore koji bi trebalo da zadovolje obje strane. O odnosu prema komunistima Nenni je na XXXV kongresu SPI 1963. rekao: »Oni (misli se na komuniste) nisu još riješili probleme odnosa između socijalista, slobode i demokracije, kako na ideološkom tako i na planu struktura i života partije, države i na planu vršenja vlasti, kao što također nisu riješili problem stvarne autonomije u međunarodnoj politici«, pa je zbog toga »nemoguća zajednička borba za vlast socijalista i komunista u ovom periodu«. O savezu s demokršćanima Nenni je rekao da on nije ništa na ideološkim osnovama — »ne radi se o pokušaju spajanja marksizma i kršćanstva, već o sporazumu za suradnju na ekonomskom, socijalnom i političkom planu.«

»Prizninu« koja je postojala između KPI i SPI nastalu uslijed idejnih razmimoilaženja donekle je ispunila nova radnička partija — Socijalistička partija proleterskog jedinstva Italije. Postojalo je mišljenje da bi se ova partija mogla sa svojim maksimalističkim shvaćanjima svrstati više lijevo od komunista. Međutim, ona je ostala na istim ideološkim koncepcijama, kao dok je bila ljevica SPI, samo je sada njezina lijeva orijentacija poprimila jasniju fizionomiju. Organ PSIUP-a *Mondo Nuovo*, IV, 1964. donosi članak tj. »Otvoreno pismo kineskim komunistima« u kojem se naglašava potreba »strateškog jedinstva radničke klase kojeg socijal-demokratske tendencije nastoje negirati«. U istom ovom dokumentu PSIUP je iznijela svoju ideološko-političku koncepciju. Kritizirajući stavove KP Kine između ostalog se kaže: »Ne može se tvrditi da u Italiji, Francuskoj ili bilo kojoj drugoj zemlji Zapadne Evrope raste siromaštvo radnika, niti se može računati na mogućnost propasti kapitalizma zbog neke katastrofalne krize. Nova organizacija proizvodnje, koja povećava kapitalističku ekspanziju, istovremeno je praćena i porastom realnih

nadnica i poboljšanjem uslova života radnika, iako sporije nego što omogućuje kapitalistička proizvodnja. Ukoliko bi se negirala nova stvarnost i ponavljale zastarjele formule postali bismo loši marksisti i ozbiljno nanijeli štete našoj budućoj borbi.« Izlazak lijevog krila socijalista iz SPI, i formiranje posebne partije PSIUP, samo po sebi ukazuje na neslaganje s linijom svojih nekadašnjih partijskih drugova. Pri svom konstituiranju PSIUP se izjasnila za radikalna rješenja: »Hitno obaranje vlade lijevog centra i obrazovanje nove vlade s novom političkom platformom koja ne bi bila bazirana na podjeli lijevih snaga i na potčinjenju ulogu dominantnih snaga« (referat Vecchietija na sastanku Direkcije, januar 1964.)

U članku pod naslovom »Kinezi nisu Staljin« objavljenom u listu *Mondo nuovo* 13. IX 1964. Vecchieti osvrćući se na Togliattijevu »Promemoriju« i uopće situaciju u međunarodnom komunističkom pokretu kaže između ostalog »strašna je činjenica da se osuda kulta jedne ličnosti proširuje na isključenje Kine koja predstavlja četvrtinu čovječanstva«. Iznoseći svoju ocjenu »Promemorije« Vecchieti smatra da taj posljednji rad nekadašnjeg generalnog sekretara KPI ima značenje opomene svjetskom komunističkom pokretu, kako ne bi došlo do potpunog izoliranja Kine što može imati negativne posljedice za napredak mirnog i demokratskog puta u socijalizam.

Ideološke koncepcije SDPI u strogo antikomunističkom obliku približavaju ovu partiju više građanskim nego radničkim partijama suvremene Italije. Ta partija dosljedno slijedi i provodi reformističku politiku opravdavajući je opasnošću od komunizma i od neofašizma. Pružajući svoju podršku svim poslijeratnim vladama u Italiji, SDPI je malo kada zadirala u suštinske probleme talijanske radničke klase. Kao član zapadno-evropske socijaldemokracije zalaže se za demokratizaciju Italije unutar svjetskog kapitalističkog sistema.

IV

Lakše ćemo sagledati razloge ideoloških razmimoilaženja između talijanskih radničkih partija ako stavove pojedinih partija svrstamo prema osnovnim problemima u zemlji, a zatim prema problemima u svijetu.

Na unutrašnjem političkom planu, KPI razrađuje svoju koncepciju puta u socijalizam zalaže se prvenstveno za jedinstvo radničkog pokreta i u tom cilju prodire duboko u sve slojeve radnih masa, surađuje sa SPI i PSIUP u sindikalnoj centrali Generalnoj konferenciji rada; aktivno djeluje u obnovi jedinstva lijevih snaga. Alicata Mario u svom izvještaju na Plenumu CK KPI, juna 1963., oštro kritizira Nennijeve socijaliste koji odbijaju čvršću suradnju s komunistima i tako jačaju desne snage. Rezolucija X kongresa KPI održana u decembru 1962. zacrtava osnovne stavove komunista potvrđene i na Plenumu CK KPI, jula 1963. predviđajući — »radikalna zaokret u odnosima između države i građana koji bi obezbijedio slobodno vršenje prava sankcioniranih ustavom, razoružanje policije, neutralnost snaga reda..., punu slobodu kulture bez cenzure i diskriminacije; lokalnu autonomiju kao centar vlasti i ekonomskog i demokratskog razvoja; politiku koja bi, favorizirajući autonomiju i sindikalno jedinstvo garantirala radnim ljudima slobodu, razvoj i njihovu ugovaračku moć na svim nivoima te porast nadnica i plaća; demokratsko planiranje usmjereno tako da se suprotstavi monopolističkoj ekspanziji«. Kao osnovna pretpostavka ekonomskog planiranja ističe se »neposredna i aktivna intervencija masa na svim nivoima«, te »stvaranje uslova novog klasnog i političkog jedinstva i novog bloka vlasti«. Kao neposredne zahtjeve komunisti ističu provođenje agrarne reforme, sniženje cijena roba široke potrošnje putem rekonstrukcije tržišnog mehanizma, zatim rješenje problema urbanizma, socijalnog osiguranja, transporta itd. Naglašavajući potrebu i značaj učešća

komunista u upravljanju zemljom Togliatti je u svom govoru, na Plenumu CK KPI jula 1963. rekao: »Ne radi se o ciframa i glasovima koje ova ili ona vlada može da sakupi već o načinu; na koji način realizirati u Italiji određenu politiku progressa i obnove nacionalnog društva.« Govoreći o načinu na koji bi se izvršio preobražaj talijanskog društva, komunisti ne aludiraju na oružanu revoluciju, nego misle na provođenje »korjenitih, strukturalnih reformi« na svim sektorima počam od privrede do kulturne nadgradnje nacije; KPI se, dakle, deklarirala za revoluciju mirnog uraštanja talijanskog kapitalističkog društva u socijalističko. Pietro Ingrao je na Plenumu CK KPI decembra 1963. između ostalog rekao, da je stav KPI prema vladi lijevog centra »stav kritike i čiste opozicije«, što ne isključuje mogućnost da će komunisti podržati ipak sve progresivne vladine mjere.

Suvremeni stav SPI prema problemima u zemlji i svijetu postavljen je uglavnom na XXXV kongresu partije održanom novembra 1963. Potrebu ulaska socijalista u vladu Nenni je obrazložio nužnošću da se »spriječi mogućnost desnih rješenja« i da se »iskoristi šansa da u vladi budu predstavnici radničkog pokreta«. Struje »nenijevaca« i »autonomista« zalagale su se na ovom kongresu za daljnju podršku vladi lijevog centra, ne prihvaćajući kritiku sa strane da »eksperiment s lijevim centrom nije uspio«, naprotiv, oni ističu »aktivnost sindikata«, a što program lijevog centra nije dokraja izvršen »odgovorna je Demokršćanska partija koja je stvorila zategnute odnose sa socijalistima u atmosferi pojačane aktivnosti desnih snaga u zemlji«.

»Autonomisti« pod vodstvom Lombardija, zastupali su na kongresu iste postavke kao i »nenijevci« ističući pri tome »opasnost od učvršćenja neokapitalizma«.

Lijevo orijentirana manjina SPI (danas PSIUP) pod vodstvom Vecchietija zastupala je na kongresu mišljenje da se ne može obrazovati stvarno lijeva vlada ukoliko se istovremeno »ne nalaze u akciji milijunske mase radnih ljudi i KPI«.

Struje »nenijevaca« i »autonomista« u SPI iako su kritizirali neizvršavanje obaveza od strane demokršćana koje su bile zacrtane u programu vlade, zalažu se za obnovu lijevog centra, jer kako je Nenni rekao »ova vlada je više učinila kroz jednu godinu, nego mnoge druge kroz 10 godina«. On je često isticao i to, da su mjerama koje je poduzela ova vlada otvorene prve pukotine za daljnju demokratizaciju talijanskog društva«. U svojem programu SPI se između ostalog zalaže za agrarnu reformu, ekonomsko programiranje, formiranje autonomnih oblasti. U momentu kada je nepovoljna ekonomska situacija u zemlji (1964.) prisiljavala vladu lijevog centra da provodi mjere koje su izazivale nezadovoljstvo širokih narodnih slojeva (blokiranje nadnica, kočenje investicione izgradnje i drugo) SPI kao partija vladine većine, a s druge strane kao partija radničkog pokreta, naglašava da su vladine mjere »privremene« i da SPI u vladi lijevog centra predstavlja snagu koja će politiku vlade usmjeravati u interesu narodnih masa.

Socijalistička partija proleterskog jedinstva Italije u svojem programu ističe borbu za opću agrarnu reformu, borbu protiv blokiranja nadnica, borbu za apsolutnu autonomiju sindikata, za veću kontrolu investicione politike, za ekonomsko programiranje itd. Ova partija je svjesna činjenice da se borba za socijalizam u zemlji, gdje nema buržoazije, mora razlikovati od takve iste borbe, u zemlji gdje postoji buržoaska vlast; odnosno da se borba za socijalizam treba prilagoditi ekonomskim, političkim i kulturnim prilikama svake zemlje. Prva faza u borbi za socijalizam prema mišljenju proleterskih socijalista, treba da se očituje u nepoštednoj borbi protiv monopolizma i stvaranju nove stvarno lijeve većine, likvidaciju vlade lijevog centra, i svake nove vlade koja isključuje učešće širokih radnih masa iz upravljanja zemljom.

Program SDPI ističe »jačanje svijesti pojedinca o njegovoj dužnosti prema zajednici«. Partija zahtijeva »usklađivanje dohotka građana sa sve većom proizvodnjom i ostvarenje bolje ravnoteže u razvitku između Sjevera i Juga zemlje«; ekonomsko planiranje »ne smije gušiti privatnu inicijativu«, partija se zalaže za formiranje autonomnih oblasti itd.

Iz navedenoga je jasno da u programima svih talijanskih radničkih partija postoje neki isti elementi kao npr. borba za ekonomsko programiranje, borba za formiranje autonomnih oblasti, borba za agrarnu reformu i sl.; međutim, metode borbe u ostvarivanju ovih elemenata programa radničkih partija razlikuju se, kao što se i gledišta partija razlikuju u tome koje snage treba angažirati u toj borbi. Dok SPI i SDPI smatraju da je lijevi centar sa snagama koje okuplja i sa mjerama koje provodi jedina garancija za napredovanje talijanske privrede i njezine nadgradnje, KPI i PSIUP naglašavaju da je takva konstelacija političkih snaga u izvjesnoj mjeri štetna za talijansko društvo, a pozitivne mjere lijevog centra nedovoljne.

V

Stavovi radničkih partija prema političkoj situaciji u svijetu grupiraju radničke političke snage u drukčijem, nešto povoljnijem omjeru, ali je i ovaj omjer u svom sadržaju nehomogen.

KPI u svom programu zalaže se za mir i miroljubivu koegzistenciju.

Danas, polazeći od činjenice da je EZT stvarnost, KPI nastoji da ukaže na nužnost suradnje socijalističkih snaga prvenstveno na sindikalnom planu, unutar zemalja članica te organizacije. S druge strane smatra potrebnim da se razradi koncepcija za političku pomoć socijalističkih zemalja zemljama u razvoju. Odlučno istupa protiv uspostavljanja multilateralnog atomskog naoružanja, za rješenje njemačkog pitanja, prijem Kine u OUN itd. Što se tiče razmimoilaženja u komunističkom pokretu, odnosno sukobu Kina—SSSR talijanski komunisti smatraju, da kineski komunisti iako su pokrenuli svojom kritikom neka suštinska pitanja, nisu, u razvoju sukoba, ostali na pozicijama marksizma jer su istupali negirajući metod marksističke misli i akcije. KPI je u ovom problemu zauzimala pozicije koje su branile princip ravnopravnosti između komunističkih partija i socijalističkih zemalja, te princip autonomije svake partije u svojoj politici. Štaviše oni naglašavaju da je »monolitnost« pripadala ranijoj fazi komunističkog pokreta, a da se danas s obzirom na stepen razvitka i raščlanjenost komunističkog pokreta, do jedinstva može doći samo uz toleriranje izvjesnih različitosti.

Stav SPI prema vanjskoj politici i suvremenim problemima već se na XXXV kongresu razlikovao između pojedinih struja ove partije. Nennijeva većina isticala je: »Partija namjerava da učestvuje s punim pravima u organizacijama Evropske ekonomske zajednice i Zajedničkog tržišta djelujući u pravcu uklanjanja barijera koje su to do sada sprečavale«. Ovakav stav SPI brani postavkom da Italija i unutar Atlantskog pakta može raditi u pravcu smanjenja blokovske zategnutosti; u tom cilju oni se zauzimaju za cjelovito rješavanje njemačkog pitanja (uključujući berlinsko pitanje (koje prema njihovom shvaćanju predstavlja »osnovnu zapreku za popuštanje zategnutosti u međunarodnim odnosima«). Stav SPI prema multilateralnom naoružanju nije bio jasno određen, jer navodno to pitanje nije još aktuelno, a kad to bude, oni će izraziti svoje mišljenje. Osim toga socijalisti se zalažu za prijem Kine u OUN kao i za prijateljsko zbližavanje velikih sila. Situacija u međunarodnom komunističkom pokretu Nenni je okarakterizirao ne samo kao ideološku krizu, već više kao problem odnosa između socijalističkih država i komunističkih partija, naime, kao problem »šovinizma velike sile«. U najnovijem ra-

zvoju situacije u komunističkom pokretu posebno u sukobu Kina—SSSR socijalisti nisu davali svoja mišljenja tako opširno kao u periodu diskusija oko XX i XXII kongresa KPSS.

PSIUP, još kao »manjina« u SPI na XXXV kongresu partije, izjasnila se za izlazak Italije iz NATO i »orijentaciju prema miroljubivim snagama svijeta«. U njenom Programu zacrtana je borba protiv monopolizma i neokolonijalizma. U miroljubivoj koegzistenciji svih zemalja svijeta proleterski socijalisti vide jedinstvenu strategiju međunarodnog radničkog pokreta; stoga se zalažu za podržavanje sporazuma SSSR — SAD i konzekventnu borbu protiv termonuklearnog naoružanja i stvaranja atomskih zona. Također, smatraju da Kinu treba primiti u OUN. Interesantno je da službeni dokumenti PSIU-a nisu osudili eksploziju kineske atomske bombe, već su se ograničili na apel svim snagama svijeta da surađuju u akciji za smanjenje atomskog naoružanja, do atomskog razoružanja.

U stavovima SDPI prema svjetskim problemima jasno su izražene tendencije koje će bez rezerve politiku Italije temeljiti na »savezu s velikim zapadnim demokracijama«, odnosno na politici NATO.

Svi navedeni stavovi uprkos nekih razlika ukazuju na bliže, a katkad i iste elemente programa radničkih partija naročito između KPI, PSIU i SPI, dok stavovi SDPI posebno oni o vanjsko-političkim problemima odudaraju svojom proatlantskom orijentacijom. Ako čitamo redom sve programe talijanskih radničkih partija, slični ili isti elementi u njima navode nas na drukčiji zaključak, nego ako pratimo uporedo i rad talijanskih radničkih partija, naime, provođenje u djelo onoga što je napisano u programu. Koliko su navedeni stavovi talijanskih radničkih partija tačni, historijski nužni i opravdani, te kakav je stvarni odnos između »riječi« i »djela« pokazat će bez sumnje daljnji događaji.

VI

Postojanje izvjesnih razmimoilaženja unutar talijanskog radničkog pokreta ili tačnije između talijanskih radničkih partija prvenstveno na nivou rukovodstava, otežava jedinstveno djelovanje cjelokupnog radničkog pokreta. Različitosti često imobiliziraju rad partija na onom terenu i u onom momentu kad je on nužno pozvan da preuzme inicijativu, stoga se često događa da pojedine partije registriraju lijevo skretanje radnih masa kao posljedicu isključivo svojeg rada, što nije uvijek tačno.

Iz razmimoilaženja nužno rezultira problem nejedinstva akcije, pa iako je bilo u historiji talijanskog radničkog pokreta, a i danas ima slučajeva (pokret otpora, rad sindikata, posljednji izbori za predsjednika talijanske republike i drugo) kad se jedinstvo akcije nametne kao jedino rješenje, ono upravo zbog različitih stavova radničkih partija ne poprima stalan oblik. Koliko je jedinstvo akcije važno za pozitivan ishod borbe pokazuju nam i — paktovi o jedinstvu akcije — između dviju najvećih i najstarijih radničkih partija u Italiji SPI i KPI. Da bi nam neki suvremeni odnosi između tih dviju partija te njihovi stavovi prema aktuelnim problemima u zemlji i svijetu bili jasniji, izaći ćemo na čas iz suvremenosti i vratiti se nekoliko decenija natrag u historiju talijanskog radničkog pokreta.

Poslije otcjepljenja komunista od SPI, 1921, pa sve do 1934. godine SPI i KPI djeluju potpuno izolirano jedna od druge, polemizirajući o političkim i ideološkim stavovima, koje treba da ima radnička partija. Učvršćenje fašizma i stavljanje naprednih snaga zemlje izvan zakona 1926, nameće ovim partijama iste uvjete borbe, što dovodi do postepenog zbližavanja i napora da se proširi antifašistički front. Na konferenciji Socijalističke internacionale u Pa-

rizu 1932. Nenni daje inicijativu za politiku jedinstvene akcije protiv fašizma, a Togliatti zastupa isto mišljenje na VII kongresu III internacionalne u Moskvi 1935; zalažući se za stvaranje širokog demokratskog fronta kao najvažnijeg zadatka cijele radničke klase u eri pripremanja novog svjetskog rata.

Prvi kontakt o jedinstvu akcije potpisan je 1934. godine. U njemu se govori o potrebi zbivanja narodnih masa u cilju djelovanja »protiv fašističke politike«, zahtijeva se »opća i безусловna amnestija« za političke zatvorenike, pledira se za »sve revandikacije radnih masa«, ističe se potreba slobode sindikata, organiziranja, štampe, štrajka itd. Za postizavanje zajedničkih akcija, utvrđenih ovim paktom obje partije su se obavezale na davanje instrukcija članstvu radi koordiniranja zajedničkih akcija. Međutim, posebno je istaknuto da će svaka partija čuvati »svoju autonomiju djelovanja i doktrine.« Bez obzira na doktrinarna i taktička neslaganja, partije su se obavezale na takav rad koji neće ići »na štetu i sprečavati razvoj već utvrđene zajedničke akcije«. Od niza zajedno poduzimanih akcija u ovom periodu spomenut ćemo neke značajnije. To su kongres — protiv rata u Abesiniji — održan u Bruxellesu oktobra 1935. i zajedničko učešće u španjolskom ratu 1938/39.

Drugi pakt o jedinstvu akcije između SPI i KPI sklopljen je 1937. U njemu se kaže između ostalog: »... dvije partije namjeravaju da pozovu i organiziraju čitav talijanski narod u borbi za uspostavljanje slobode i demokracije i za uspostavljanje demokratske republike, rukovođene radničkom klasom koja će narodu osigurati kruh, mir i slobodu...« Poduzimanje većih akcija u ovom periodu bilo je onemogućeno zbog pojačanog fašističkog terora; zaključivanje sovjetsko-njemačkog ugovora o nenapadanju, 1939. stvorilo je također izvjesnu pometnju u redovima radničke klase, pa SPI opoziva pakt s KPI.

Treći pakt o jedinstvu akcije potpisan je 1941. na temelju kojeg je došlo do formiranja Akcionog komiteta u svojstvu borbenog organa koji bi rukovodio jedinstvenom akcijom svih antifašističkih snaga. Djelovanje Akcionog komiteta bilo je veoma značajno. Antifašistički duh koji je on široko ubrzo se osjetio u svim krajevima zemlje; stvara se autonomni sindikalni pokret i — unutrašnje komisije — po tvornicama; na čitavom teritoriju Italije osjeća se potpuno jedinstveno djelovanje socijalističkih i komunističkih organizacija u akcijama sabotaže i slično, te u širokom zamahu antifašističke i klasne borbe neposredno prije i naročito poslije pada talijanske fašističke vlade 1943. godine. Rezultati tadašnjeg jedinstva akcije veoma su značajni. To su stvaranje jedinstvenog fronta pokreta otpora, borba talijanskih partizana protiv njemačkih okupatora i konačna pobjeda nad fašističkim snagama 25. travnja 1945. godine. U poslijeratnom periodu, kad započinje nova polarizacija svjetskih sila, započinje i kretanje unutar talijanske antifašističke koalicije. To kretanje svrstalo je na jednu stranu: kršćanedemokrate, liberale i republikance, a na drugu komuniste i socijaliste. U takvoj konstelaciji snaga KPI i Socijalistička partija proleterskog jedinstva zaključuje četvrti sporazum akcije u Rimu 1946. godine. Kao osnovni zadaci u jedinstvenoj akciji ovim paktom se naglašavaju: likvidacija ostataka fašizma, obrana i učvršćenje demokratske republike, industrijska i agrarna reforma, povećanje nadnica i plaća; a u vanjskoj politici takvu djelatnost koja će »nam omogućiti da ponovno i što prije zadobijemo političku i ekonomsku nezavisnost zemlje odnosno slobodu proizvodnje, trgovine i emigriranja; ova djelatnost treba da se osniva na principu međunarodne organizacije kolektivne sigurnosti i solidarnosti među narodima i radničkim i demokratskim organizacijama svih zemalja. Radi potpunog postizavanja svih tih ciljeva pakt o jedinstvu akcije teži ka »demokratskom osvajanju većine glasača« i »što užoj suradnji dviju partija sa svim ostalim demokratskim snagama«. Široka suradnja sa KPI dovela je do rascjepa u SPI i formiranja nove radničke partije nazvane Socijalistička partija talijan-

skih radnih ljudi kasnije nazvana Socijaldemokratska partija Italije. Jačanje reakcionarnih snaga u zemlji dovelo je do isključivanja SPI i KPI iz vlade u maju 1947. godine. Uprkos porazu Narodno-demokratske koalicije na izborima 1948. i zahtjevu KOMISCO (socijalistička internacionala) da raskinu suradnju sa KPI, socijalisti i dalje surađuju s komunistima. Ovaj moment specifičan je za SPI i bitno se razlikuje od drugih socijalističkih partija u svijetu. Međutim, linija »dvije partije — jedna politika« u uvjetima novih međunarodnih odnosa, kao i u uvjetima unutrašnje ekonomske ekspanzije, počinje da divergira prvenstveno na ideološkom, a zatim na općepolitičkom planu. Naglo opadanje utjecaja Generalne konfederacije rada (sindikalne centrale u kojoj su sindikati različito politički orijentirani ali pretežno komunistički i socijalistički) pogotovu među radnicima velikih modernih industrijskih poduzeća, navelo je ove dvije partije na traženje adekvatnih mjera za novonastalu situaciju, a u tom momentu ideološko-političke razlike između ovih partija postajale su sve veće. Njihovi stavovi prema državi, diktaturi proletarijata, buržoasko-demokratskim snagama i suradnji s njima, demokraciji i slobodi uopće, kao i prema blokovima u svijetu postaju manje bliski ili se potpuno razlikuju.

Razmimoilaženje između KPI i SPI kulminira poslije XX kongresa KPSS, kada SPI nastoji da se približi desnim snagama u zemlji, naime, katolicima i socijaldemokratima. Uslijed toga pakt o jedinstvu akcije svodi se na — pakt o konzultaciji —, da bi se poslije događaja u Mađarskoj i Poljskoj, odnosno nešto kasnije, u vrijeme zasjedanja XXXII kongresa SPI opozvao (februar 1957.)

Suvremena razmimoilaženja ne umanjuju vrijednost rezultata postignutih u prošlosti na temelju jedinstva akcije, dapače ona ih još više ističu, potencirajući značaj jedinstva akcije.

U svojoj studiji »Problemi koje je XXII kongres KPSS ostavio otvorene« Nenni kaže, da je bilo veoma značajno da »prvi korak ka jedinstvu akcije napravili socijalisti i komunisti, dvije partije koje su bile najteže pogođene fašističkim represalijama«, i dalje govoreći o »negativnom« iskustvu komunizma u narodnim demokracijama, kaže »deformacija političke vlasti u formi birokratizma i despotizma, čiju prirodu i posljedice nismo na vrijeme zapazili, zbog čega smo i donosili pogrešne sudove: ne oslobađa nas odgovornosti, iako smo se 1956. blagovremeno toga oslobodili«. Ovdje Nenni aludira na prisnu povezanost KPI s Kominternom i kasnije Informbiroom.

Na X kongresu KPI Togliatti kaže »greška sadašnje direkcije SPI je u tome što ne vidi, »... «da je mogućnost razvoja antimonopolističke politike zasnovana, prvenstveno, na jedinstvu radničkih i narodnih snaga«; dok Amendola, član Direkcije KPI istom prilikom kaže »uvjereni smo da SPI ne može da prihvati ponižavajuće pozicije« (tj. da postane instrument monopolističke politike demokracijana), »i da će nužnom autokritikom znati ponovo doći na pravilne pozicije jedinstva i autonomije radničke klase«.

Premda jedinstvo akcije između KPI i SPI nije od 1957. naovamo potvrđeno nikakvim posebnim paktom, jedan njegov vid ipak postoji i provlači se kao crvena nit od nekadašnjeg gotovo potpunog jedinstva do danas. To je jedinstvo akcije na području sindikata. Unutar ove sindikalne centrale Generalne konfederacije rada zastupani su prvenstveno komunistički i socijalistički sindikati pa i neki katolički, a od februara ove godine i sindikat nove radničke partije PSIUP, pod nazivom »jedinstvo i autonomija«. Cijepanje do tada jedinstvene struje socijalista u toj sindikalnoj centrali nije imalo većih posljedica za njezin rad, budući da se nova struja izjasnila za očuvanje sindikalnog jedinstva, ističući svoju privrženost politici GKR-a; također je istakla

da prima u svoje redove svakog bez obzira da li pripada PSIUP-u, a kao zadatak je postavila očuvanje sindikalnog jedinstva i autonomije u interesu radnika, njihovog šireg učešća u sindikalnom životu, kako bi se na taj način stvorili uslovi za razvoj veće unutrašnje demokracije. KPI se u svojoj sindikalnoj politici bori uglavnom za takvu sindikalnu politiku koju je još zaertao Gramsci u svom radu »Sindikati i savjeti«, Ordine Nuovo, 1919. gdje on između ostalog kaže: »Organizacije po tvornicama sjedinjuju klasu (čitavu klasu) u homogenu i povezanu jedinicu koja se plastično uklapa u industrijski proces proizvodnje i dominira njime, da bi njime konačno ovladala«. KPI je svjesna da je održavanje jedinstva s drugim radničkim partijama unutar GKR-a, veoma važan faktor za ishod borbe radničkih masa; ona dozvoljava »u ovom prelaznom periodu višepartijski sistem« ako se radi na postizavanju istog cilja i zajedničke borbe. Najznačajniji rezultat rada GKR je razvijanje radničke solidarnosti, jer ako se opet poslužimo Gramscijevom misli »... postojanje jedne organizacije u koju bi se radnička klasa uključila u svojoj homogenosti proizvodne klase i koja bi omogućila spontan i slobodan procvat rukovodstva i dostojnih i sposobnih ličnosti, značajno će se odraziti na konstituciju i duh koji pokreće aktivnost sindikata«. (Gramsci, *ibid*).

Ne smijemo zaboraviti da GKR predstavlja vrstu proleterske organizacije, specifičnu za historijsko razdoblje kojim dominira kapital. Znamo da sindikati ne mogu biti instrument korijenite obnove društva već da oni mogu pružiti proletarijatu samo stručnjake za razne vidove borbe, te da svojim radom mogu donekle ublažiti suprotnosti između radnika i poslodavca, ali bez pretenzija da se samom sindikalnom borbom može uništiti sistem najamnog rada. Unatoč tome suradnja talijanskih radničkih partija na liniji sindikata predstavlja jednu od ključnih tačaka borbe talijanske radničke klase. Samim tim, što ta suradnja postoji kao ostatak nekadašnje mnogo šire zajedničke djelatnosti, možemo zaključiti da jedinstvo akcije ipak postoji.

Ali prije nego pređemo na sam rad sindikata nastojat ćemo ukratko iznijeti situaciju u talijanskom privrednom životu u odraz te situacije na uvjete rada i života radničke klase.

Krizu koju je kapitalizam u Italiji proživljavao u periodu od 1945—1950. zamijenila je faza stabilizacije i uspona kapitalističke privrede od 1950. naovamo, a time stabilizacija postojećih društvenih odnosa i političkog sistema. Međutim, taj ekonomski razvitak vršio se neravnomjerno uslovljavajući niz novih problema naročito u 1964. godini. Najznačajniji od tih problema bili su: podijeljeno mišljenje u vezi vladinog programa za rješavanje nekih aktuelnih ekonomskih pitanja; zatim problemi u vezi s rješavanjem pitanja šefa države koje je postalo otvoreno zbog bolesti predsjednika Segnija, lokalni izbori koji su pokazali novi odnos snaga, pitanje odnosa unutar radničkog pokreta Italije, kao i stav tog pokreta prema međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu i ostalim aktuelnim problemima u svijetu. Strukturalne slabosti društveno-ekonomskog sistema Italije izbile su jače na površinu u periodu relativnog zastoja u ekonomskom »bumu« manifestirajući se u opadanju proizvodnje i porastu cijena, u nestabilnosti lire, u pasivi platne bilance, u opadanju obima investicija i drugo.

To je imalo izvjesne negativne posljedice, od kojih su porast nezaposlenosti, privremena obustava rada čak i u velikim poduzećima, te istovremeno porast cijena namirnicama i slično, stvorile veoma zategnute odnose u zemlji, posebno između rada i kapitala. Glavna tema diskusije postaje uvođenje »ekonomskog programiranja«. O tome se diskutira u vladi i u njenoj opoziciji. Međutim, različita tumačenja suštine programiranja stvorila su uvjete za razilaženje u samoj vladi pa i radničkim partijama i sindikalnim centralama. Plan vlade za rješavanje aktuelnih ekonomskih problema zemlje usmjeren je

prije svega na stabilizaciju privrede, a ostvario bi se u dvije etape: u prvoj etapi trebalo bi da se otkloni nepovoljna ekonomska konjunktura, a u drugoj bi se prešlo na plansku politiku. Da bi izvršila taj plan, vlada je pozvala sindikalne centrale na obustavu revandikativnih akcija, prvenstveno onih za povećanje plaća i nadnica, sklapanje kolektivnih ugovora i slično. Taj »sindikalni predah« trebalo bi da dovede do približavanja sindikata poslodavaca i vlade. Generalna konferencija rada isticala je potrebu planske intervencije države u ekonomiku, ali istovremeno je kritizirala mjere vlade za ekonomsku stabilizaciju tj. način provođenja prve faze vladinog plana. GKR je također izradila plan za ekonomsku stabilizaciju, koji predviđa strogu politiku selekcije investicija i njihovog izvršavanja, stroge mjere protiv izvoza kapitala, ravnomjerniju teritorijalnu lokaciju industrije, zatim ističe obavezu krupnih privatnih industrijskih poduzeća da u cilju općih interesa privrednog razvitka zemlje upoznaju vlasti sa svojim investicionim planovima, zatim predviđa široki program stambene izgradnje. Plan se, također, zauzima za određivanje taksa na luksuznu robu i imovinu, a najenergičnije se suprotstavlja povećanju taksa za robu široke potrošnje. Sindikalna centrala GKR je za razliku od katoličke sindikalne centrale CISL i socijaldemokratske UIL, energično ustala protiv ograničenja potrošnje i »zamrzavanja nadnica i plaća« u bilo kojem periodu provođenja plana vlade. GKR je u posljednjih nekoliko godina pokazala veliku aktivnost naročito oko zakonskog priznavanja prava radnika na radnom mjestu, odnosno davanja zakonske snage — Statutu o sindikalnim pravima; GKR je zahtijevala da se Statutom predvidi: prava sindikata u poduzećima i odrede sankcije za vlasnike koji ih ne budu poštivali, zakonsko priznavanje internih komisija, zabrana otpuštanja s posla »bez opravdanog razloga«, izglasavanje »statuta o sindikalnim pravima« u parlamentu. UIL je u osnovi imala slične zahtjeve, dok je CISL odbijala potrebu da Statut dobije zakonsku snagu, obrazlažući to opasnošću od miješanja parlamenta u »materiju« Statuta. Iako je svim radničkim partijama zajednička težnja da se aktivno postave prema aktualnim problemima, partije vladine većine PSI i SDPI podržavale su vladin program, a KPI je taj isti program ocijenila kao težnju obuhvaćanja sindikata u sistem i svaljivanje svih tereta na radne mase. Zalaganje svih radničkih partija za »ekonomsko programiranje« tj. za plansku ekonomsku politiku nije dovelo do šire razrade načelnih postavki, pa je diskusija o tim pitanjima još uvijek u toku. GKR je posljednjih godina pristupila novom kursu politike. Glavne komponente novog kursa odnose se na promjene u odnosu na političke partije i državnu vlast. U skladu s tim GKR odbacuje staro gledište o »uskoj ideološkoj« pripadnosti sindikata. Ali s druge strane uočava se opasnost da pretjerano naglašavanje »neangažiranosti« sindikata predstavlja opasnost da se napusti i klasni karakter sindikata. Iz toga se može zaključiti da rješenje problema treba tražiti na liniji: sindikat ne treba da bude transmisija partija, ali ne može postati ni neklasna organizacija. Interesantno je da ovakvu političku liniju lakše prihvaćaju sindikati nego lijeve političke partije. U načelu stav sindikata prema organima vlasti (unutar GKR) definiran je ovako: »Sindikat mora da bude autonoman bez obzira na to tko je na vlasti. Od toga se ne smije odstupiti ni u slučaju da na vlast dođu komunisti, a još manje u slučaju da vlast preuzmu desne partije. Samo na liniji takvog stava može se osigurati jedinstvo akcije cijelog radničkog pokreta u zemlji.« S tom novom politikom u skladu je i postizavanje jedinstva akcije između sindikalnih centrala CISL i UIL. Osim toga, sve akcije sindikata u bazi, u posljednje dvije godine, jedinstvene su uprkos razmimoilaženja između pojedinih radničkih partija. To svjesno podržavanje jedinstva akcije sindikalnih centrala jedan je od značajnih rezultata borbe radničke klase Italije. Ostvarivanje jedinstva akcije na zajedničkom frontu za reforme svih radnika učlanjenih u sve tri sindikalne centrale, predstavlja glavnu karakter-

ristiku političke linije GKR po pitanju odnosa u talijanskom sindikalnom pokretu. Jedinstvene akcije na polju sindikalne borbe veoma su značajne. One ne samo da stalno mobiliziraju radnike već rezultati tih akcija ukazuju na važnost jedinstvenog istupanja, kad su u pitanju opći interesi radničke klase. Ovdje ćemo navesti neke značajne štrajkove talijanskih radnika, organizirane od sindikalnih centrala u posljednje dvije godine:

- 13—14/XII 1962. Štrajk 900.000 metalaca (privatni industrij. sektor). Njima su se pridružili 400.000 radnika industrije papira i 32.000 službenika telefonskih centrala.
- 13—16 i 18—23 XII 1962. Štrajk grafičkih radnika, novinara, radnika i službenika RAI, TV i agencija ANSA.
- 16—18 i 24—26 XII 1963. Štrajk 40.000 rudara.
- 8/II 1963. Štrajk 6.000.000 radnika, koji su se solidarizirali s metalcima zaposlenim u privatnom sektoru.
- 4—6/V 1963. Generalni štrajk talij. federacije lučkih radnika.
- 6/V 1963. Generalni štrajk lučkih radnika u Veneciji.
- 10/V 1963. Štrajk 70.000 građevinskih i 7.000 stolarskih radnika.
- 10/V 1963. Miting 40.000 građevinskih radnika u Rimu.
- 16/V 1963. Štrajk 4.000 tekstilnih radnika.
- 17—19/IX 1963. Štrajk 1.000.000 građevinskih radnika.
- 23/IX 1963. Štrajk 1.000.000 radnika raznih struka.
- 8/XI 1963. Štrajk 350.000 građevinskih radnika.
- 9/X 1963. Štrajk 700.000 trgovinskih radnika.
- 20/XI 1963. Nacionalni štrajk 80.000 transportnih radnika.
- 5/XII 1963. Štrajk 40.000 tekstilnih radnika.
- 18/XII 1963. Štrajk 400.000 tekstilnih radnika.
- 9/I 1964. Štrajk 500.000 tekstilnih radnika i dio metalnih radnika.
- 31/I i 1/II 1964. Štrajk 450.000 tekstilnih radnika.
- 4/II 1964. Štrajk 1.400.000 državnih službenika.
- 6—7/II 1964. Štrajk službenika RAI.
- 19—21/II 1964. Štrajk 200.000 radnika kemijske industrije.
- 20—21/III 1964. Štrajk 800.000 nadničara s juga Italije.
- 2—3/IV 1964. Štrajk 135.000 radnika industrije obuće.
- 3—4/IV 1964. Štrajk 650.000 državnih službenika.

Ako pažljivo pogledamo ove pokazatelje vidjet ćemo da je u štrajkovima tokom 1963. godine sudjelovalo preko 10 milijuna radnika i službenika, a tokom samo prva četiri mjeseca 1964. više od 4 i pol milijuna. Osim toga što je s tim evidentna masovnost štrajkaškog pokreta i njegovo stalno povećavanje, značaj ovih zajedničkih organiziranih štrajkova je u tome što su revandikativni zahtjevi radnika, na taj način, bili većim dijelom zadovoljeni, kao npr. privola poslodavaca da dadu radnicima nove radne ugovore, smanjenje radnog dana i drugo. Učestvovanje sindikalnih centrala u organizaciji štrajkova također je značajan moment jer su UIL i CISL članovi Međunarodne konfederacije slobodnih sindikata, a na sjednici Generalne skupštine ove organizacije, marta 1964. naglašeno je da se ne surađuje sa sindikatima koji su pod utjecajem komunista na teritoriju integrirane Evrope, što se direktno odnosi na talijansku GKR i francusku CGT. Rezultati zajedničkog rada triju talijan-

skih sindikalnih centrala jesu i socijalne borbe masa po gradovima, štrajkovi i manifestacije metalaca i građevinaca, jedinstveni pokreti radnih masa na selima, uspjesi postignuti za slobodu kulture i umjetnosti itd. Prema tome zajednička borba sindikalnih centrala uprkos nekih neslaganja, dragocjeni je doprinos klasnoj borbi u Italiji. Ovdje faktor jedinstva akcije dobiva puni izraz nužnosti i njega se više ne može negirati.

Važna tekovina borbe talijanskog proletarijata jesu i tako zvane unutrašnje komisije po tvornicama. Te komisije su osnovane 1943. za vrijeme vlade Badoglija, samo u nekim poduzećima, ali se sektor njihovog rada ubrzo proširio na razne druge grane privrede. Zadatak unutrašnjih komisija je da pomažu održavanje normalnih odnosa između radnika i poslodavaca, da interveniraju u slučaju kršenja radnih ugovora, radnog vremena, propisa o primanju nadnica i sl. Međutim, vlasnici se odupiru uvođenju ove institucije, pa se ona uspjela održati samo u većim poduzećima. Značaj unutrašnjih komisija je u tome, što one zastupaju radnike i službenike, bez obzira na pripadnost radničkim partijama i sindikalnim centralama, pa kao takve predstavljaju jedan vid jedinstva u radničkom pokretu.

Unatoč poduzimanju ovakvih i sličnih akcija, razmimoilaženja između sindikalnih centrala najčešća su na liniji odnosa prema vladi. Absurdnost u pozicijama socijaldemokratskih sindikata UIL i kršćanskih sindikata CISL, očituje se u njihovoj težnji da identificiraju svoju autonomiju s podrškom vladi. Pri tome se zaboravlja da se autonomija sindikata ne cijeni prema podršci ili opoziciji pojedinoj vladi, već po sposobnosti da se izradi vlastita politika. Međutim, značajna je činjenica, da rukovodstva socijaldemokratskih i katoličkih sindikata žele da pruže podršku vladi, dok je članstvo ovih sindikata protiv takve politike. U skladu s takvim shvaćanjima članstvo ovih sindikalnih centrala često je samoinicijativno pružalo podršku akcijama sindikata Generalne konfederacije rada.

Od svog VIII kongresa KPI opet postavlja i razrađuje teze o jedinstvu akcije talijanskog radničkog pokreta. Togliattijeva Promemorija bila je široka razrada ove zamisli o jedinstvu. Ona je pokrenula sa svojom tezom o — jedinstvu u različitosti — mnoga razmišljanja, tumačenja, pa i davanja ocjena o dosadašnjoj djelatnosti talijanskog radničkog pokreta, odnosno njegovih političkih partija. U posljednjih nekoliko mjeseci kad je očito, da su simpatije većeg dijela radničkih masa na strani lijevih političkih snaga zemlje, ili tačnije, kad se te mase na čelu sa svojim političkim partijama, povezuju u jedinstvenoj akciji (prvi put poslije jedinstvene akcije u pokretu otpora 1943/45.) i kad je jedan od rezultata takvog rada: izbor socijaldemokratskog lidera Saragata za predsjednika talijanske republike, pojavilo se opet kao aktuelno pitanje trajnog jedinstva talijanskog radničkog pokreta koji bi se okupljao oko jedinstvene radničke partije. Diskusiju o mogućnosti osnivanja jedne jedinstvene radničke partije potaknuo je, od strane komunista član Direkcije KPI Giorgio Amendola, sa svojim člankom »Hipoteze o ponovnom ujedinjenju«, objavljenom u partijskom organu »Rinascita«.

Osnovna misao Amendole je, da bi takva partija trebalo da bude po svojoj ideološkoj osnovi i organizacionoj strukturi, potpuno novog tipa. To bi trebalo da bude »partija talijanskog puta u socijalizam«, partija koja bi bila u izvjesnom smislu oslobođena klasičnih normi o političkoj partiji. Autokritički stav KPI prema dosadašnjoj borbi komunista (članak Amendole) ukazuje na spremnost partije da nađe put ka takvom ujedinjenju u sadašnjoj situaciji, koja se pokazala povoljnija od prošlih situacija u kojima su se komunisti isto zalagali za ujedinjenje radničkog pokreta. U daljnjim diskusijama oko ovog pitanja učestvovao je i L. Longo, generalni sekretar KPI, koji smatra da je u sadašnjoj situaciji lakše postići jedinstvo političke akcije cijele talijanske ljevice na

čelu sa KPI i SPI, nego stvaranje jedinstvene radničke partije, jer bi za ovu drugu alternativu bilo potrebno premostiti neke barem osnovne idejne razlike koje dijele te političke grupacije. Pretpostavljajući da nije isključeno ni tako rješenje on smatra da je za realiziranje istoga potrebna velika angažiranost svih lijevih snaga i to kroz duži period. Giancarlo Pajetta, kao delegat KPI na VIII kongresu Saveza komunista Jugoslavije, u svom pozdravnom govoru između ostalog je rekao: »Kada ukazujemo na sadašnju neophodnost da se potraži novo jedinstvo, mi smatramo da se ono može ostvariti samo u priznavanju razlika; mi ne smatramo da će na taj način oslabiti duh internacionalizma.« Diskusija o stvaranju jedinstvene radničke partije nije završena; ona dobiva sve više učesnika. Interesantno je spomenuti da je prije ove diskusije potaknuto od strane KPI o istoj temi otvorila diskusiju SDPI sa člankom poznatog naučnog radnika socijaldemokrate N. Bobia. Današnji predsjednik talijanske republike Saragat također je više puta u posljednje vrijeme pisao i govorio o socijalističkom ujedinjenju koje bi trebalo da podržava politiku lijevog centra i osigura vodstvo demokršćana u vladi. Međutim, isključivanje komunista u ovakvom rješenju je posebno naglašeno, pa nije, izgleda upravo zbog toga, dovelo do realizacije ove zamisli. U povodu takvog stava SDPI, proleterski socijalisti izjavljuju, da je stvaranje jedne socijalističke partije u cilju podržavanja demokršćana, »tude njihovom političkom stavu« jer kako oni kažu... »naše ime (Socijalistička partija proleterskog jedinstva) nije umjetno stvorena kovanica, to je naš program«. Socijalisti, kojima je apel socijaldemokrata prvenstveno bio upućen, nisu se još definitivno izjasnili.

VII

Bez obzira na koje će se rješenje ići, u ovom momentu je značajna i sama činjenica da se u radničkom pokretu Italije uviđa potreba jedinstvenog djelovanja ljevice, odnosno njenog povezivanja.

Eventualno ujedinjenje lijevih snaga, odnosno, pronalaženje zajedničke platforme za jedinstvo akcije, otvara velike mogućnosti za širu demokratizaciju talijanskog društva.

Različita tumačenja Togliattijeve »Promemorije« koja postavlja tezu o mogućnosti suradnje u radničkom pokretu, i to u uvjetima društveno-ekonomsko-političke situacije u Italiji, te o mogućnostima jedinstva međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta, ne mogu da opovrgnu humanost Togliattijeve misli. Ako »Promemoriju« okarakteriziramo kao prvenstveno »talijansku«, naime, ako je shvatimo kao jedan prilog borbi radničkog pokreta u traženju originalnog talijanskog puta u socijalizam, i tada je taj dokument, također, doprinos borbi svim lijevim snagama u svijetu, jer postaje neke vrsti osnova za lakše iznalaženje puta u socijalizam u ustavnoj zakonitosti.

Kako smo vidjeli, utjecaj radničkih partija je velik u talijanskom društvu. Uz te partije djeluje i niz drugih organizacija, također, u interesu radnih masa. okupljanje cijelog radničkog pokreta, odnosno još šire, cijele talijanske ljevice, uključujući ovdje i neke građanske partije (republikanci) i to sve u cilju davanja potpuno lijeve orijentacije talijanskom društvu, danas je u evoluiranju uprkos nekih neslaganja. Rezultate tog kretanja lako je evidentirati.